

СПЕЦИФІКА ОКРЕМИХ СКЛАДОВИХ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Як свідчить практика, не завжди національні інтереси однієї країни у взаємовідносинах з іншими країнами задовольняють їх запити. Внаслідок розвивається конфлікт інтересів, який на певному рівні може формувати загрозу для безпеки країни. Таким чином, дотримання національних інтересів актуалізує питання, навіть не питання, а проблематику безпеки держави, безпеки суспільства.

У вітчизняній фаховій та спеціальній літературі, в нормативно-правових документах широко використовують терміни «державна безпека» і «національна безпека». В ряді випадків вказані терміни ототожнюють, що приводить до певних невідповідностей при розгляді та аналізі відповідних явищ чи подій, з наступним виробленням рекомендацій та пропозицій щодо вирішення проблемних питань чи ситуацій, які в певній мірі можуть відхилятися від сутності розглядуваних категорій.

Історично категорія безпеки завжди присутня при наявності та життєдіяльності держави і забезпечення безпеки є однією з головних умов існування самої держави. Питання лише в тому, в яких формах, на яких засадах і принципах формується і функціонує системи безпеки в країні. В теоретичному плані категорія безпеки широко представлена у спеціальній фаховій літературі. Тема безпеки постійно в полі зору вітчизняних науковців і практиків, які впродовж всіх років незалежності України досліджують проблематику державної безпеки і національної безпеки. Попри те поза увагою все ще залишаються окремі сегменти забезпечення безпеки держави і суспільства відповідними владними структурами, їх взаємодії з метою подолання наявних і виникаючих викликів та загроз. Крім того, динаміка суспільного розвитку, конфлікти інтересів на міжнародному рівні, а також ситуативні відхилення і порушення правопорядку всередині країни формують нові ризики, які необхідно попереджувати і нівелювати їх негативний вплив. Все це не знижує актуальності нових досліджень у забезпеченні національної безпеки і державної безпеки.

Наповнення змісту національної безпеки слід розглядати через її складові. У В.А.Ліпкана складовими національної безпеки називаються екологічна безпека та економічна безпека [1, С.7], а М.П.Гурковський та М.Я.Сидор вважають, що складовими, горизонтальним зрізом національної

безпеки є категорії «державна безпека», «громадська безпека» і «безпека особи», які водночас взаємопов'язані між собою [2, С.29-30]. Значно ширше наповнення змісту національної безпеки дає О.В.Мотайло, який відносить до найбільш значущих видів національної безпеки воєнну, політичну, міжнародну, інформаційну, економічну, соціальну і екологічну безпеки [3, С.172]. Складовими, які формують національну безпеку України у Г.П.Ситника є такі сфери, як політична, оборонна, економічна, гуманітарна, соціальна та біосфера (безпека природного середовища) [4, С.101].

Слід зауважити, що, разом з тим, практично поза увагою сучасних дослідників залишається такий важливий в сьогоденні сегмент національної безпеки, як кібернетична безпека, оскільки все більшого розвитку набуває застосування цифровізації у всіх сферах діяльності державних інституцій, господарських і підприємницьких структур, громадського життя, яка наряду з практичною корисною складовою несе нові виклики, формує загрози та ризики. За даними Національного інституту стратегічних досліджень (НІСД) важливим напрямом забезпечення кібернетичної безпеки в Україні є налагодження та розвиток державно-приватного партнерства у цій сфері, що вимагає формування відповідних нормативно-правових та організаційних основ [5, С.84; 6].

При належному охопленні складових національної безпеки відповідно до сфер їх формування, у наведених вище позиціях разом з тим відсутня така важлива складова національної безпеки, як продовольча безпека [7]. Ця сфера безпеки є особливо актуальною не тільки для України, а має глобальне значення.

Нормативно-правову основу забезпечення продовольчої безпеки в нашій країні складають насамперед Конституція України, Закон України N4227- VI «Про продовольчу безпеку України» від 22 грудня 2011 р. [8], Закон України № 2145-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення умов для забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану» від 24 березня 2022 р. [9], а також ряд інших законодавчих і нормативно-правових актів, що стуються продовольчої безпеки держави. При цьому на законодавчому рівні визначено, що «продовольча безпека - соціально-економічне та екологічне становище, за якого всі соціальні і демографічні групи населення стабільно та гарантовано забезпечені безпечним і якісним продовольством у необхідній кількості та асортименті, необхідних і достатніх для фізичного і соціального розвитку особистості, забезпечення здоров'я населення України», а «формування продовольчої безпеки - розроблення і реалізація комплексу заходів науково-методологічного, політико-правового, соціально-економічного, екологічного, інформаційно-комунікаційного та

організаційного характеру, спрямованих на формування продовольчої безпеки держави» [8].

Ще однією різновидністю національної безпеки є енергетична. Перша принципово важлива її особливість полягає в тому, що від її ефективного забезпечення залежить і економічна, і продовольча, і, до речі, оборонна безпека також. Як справедливо відзначають сучасні дослідники: «прояви енергетичної безпеки характеризуються, по-перше, як стан забезпечення держави паливно-енергетичними ресурсами, що гарантують її повноцінну життєдіяльність і, по-друге, як стан безпеки енергетичного комплексу та здатність енергетики забезпечити нормальне функціонування економіки, енергетичну незалежність країни» [10, С. 626-627]. Актуальність виділення енергетичної безпеки як складової національної безпеки посилюється особливостями виникнення в умовах війни нових викликів і загроз

Названі сфери національної безпеки (державна, громадська, техногенна, екологічна, економічна, енергетична, продовольча, інформаційна, кібернетична) на основі взаємозв'язку і взаємозалежності, впливають одна на одну, що проявляється у життєдіяльності держави і суспільства. Підсумовуючи розгляд змісту дефініцій національної безпеки і її складових розділяємо позицію, що «під національною безпекою слід розуміти стан та тенденції розвитку захищеності життєво важливих інтересів суспільства, держави, окремої особистості, а також всіх їх структур від зовнішніх та внутрішніх загроз» [10, С. 578].

Таким чином, як видно із змісту, складових та характерних рис національної безпеки, забезпечення належного її рівня вимагає відповідних організаційних заходів та функціонування на постійній основі уповноважених інституцій, владних структур, спеціалізованих організацій, діяльність яких повинна регламентуватись установленими нормативно-правовими актами в межах відповідних рамкових умов. Вказане означає, що первинним в організації забезпечення необхідної національної безпеки вбачається адміністративно-правове регулювання, тобто національна безпека є об'єктом останнього. Саме ж забезпечення національної безпеки країни вимагає подальшого адміністративно-організаційного розподілу і формалізації сфер докладання зусиль в державі та суспільстві органами державної влади, з метою вироблення та реалізації комплексу заходів у захисті національних інтересів.

Національна безпека України постає як комплексна, багатовимірна система, що охоплює політичні, економічні, соціальні та безпекові інструменти захисту національних інтересів. Її ефективність безпосередньо залежить від належного нормативного забезпечення, координації діяльності суб'єктів сектору безпеки й оборони, а також готовності держави адаптуватися до

трансформації сучасних загроз. Подальше вдосконалення системи національної безпеки має ґрунтуватися на зміцненні інституційної спроможності держави, діджиталізації управлінських процесів та посиленні взаємодії з громадянським суспільством.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ліпкан В.А. *Національна безпека України*. К.: Кондор, 2008
2. Гурковський М.П., Сидор М.Я. Поняття національної безпеки як адміністративно-правової категорії. *Соціально-правові студії*. 2021. Випуск 2, с.29-30
3. Мотайло О.В. Система національної безпеки держави. *Актуальні питання у сфері державного управління*. 2020, Випуск 16 DOI: <https://doi.org/10.32843/2663-5240-2020-16-28>. URL: <https://pag-journal.iei.od.ua/archives/2020/16-2020/32.pdf>
4. Глобальна та національна безпека / авт. кол. :В.І.Абрамов, Г.П.Ситник, В.Ф.Смолянчук та ін. / за заг. ред. Г.П.Ситника. Київ : НАДУ, 2016
5. Державно-приватне партнерство у сфері кібербезпеки: міжнародний досвід та можливості для України / за заг. ред. Д. Дубова. К. : НІСД, 2018, 84 с.
6. [Flissak C., Burdin V., Kasianchuk M., Kolomiets V., Tychna B., Mazuryk S. International Legal Instruments and Counteraction Mechanisms Against Information Violations and Cybercrime. 2021 11th International Conference on Advanced Computer Information Technologies \(ACIT\). IEEE. P. 489-493. URL: https://doi.org/10.1109/ACIT52158.2021.9548431](https://doi.org/10.1109/ACIT52158.2021.9548431)
7. Фліссак К.А. Продовольча безпека в контексті заходів економічної дипломатії. Економічний і соціальний розвиток України в ХХІ столітті: національна ідентичність та тенденції глобалізації. Збірник тез доповідей Десятої Ювілейної Міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених. Частина 1. Тернопіль: Економічна думка, 2013, С. 112-114
8. Закон України «Про продовольчу безпеку України» № 4227-VI від 22 грудня 2011 р. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/ed_2011_12_22/JF6GI01G.html
9. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення умов для забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану» № 2145-IX від 24 березня 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2145-20>
10. Фліссак К.А. Економічна дипломатія у системі забезпечення національних інтересів України: монографія. Тернопіль: Новий колір, 2016, 812 с.